

Gemeente Enschede

Aan de gemeenteraad van
de gemeente Enschede
Mevr. J.J. Ligteringen, griffie
Postbus 20
7500 AA ENSCHEDE

Onderwerp

Accountantsverslag 2019

Datum

11 juni 2020

Ons kenmerk

3114889250/20060B665A/WK

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2019 van de gemeente Enschede aan. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2019 van de gemeente Enschede.

Wij verstrekken een goedkeurende verklaring bij de jaarrekening 2019

De jaarrekening 2019 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Enschede. Bij deze jaarrekening hebben wij op 11 juni 2020 een goedkeurende controleverklaring voor getrouwheid en rechtmatigheid verstrekt.

Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging van 9 september 2019 en ons auditplan van september 2019.

Wij bespreken onze bevindingen met de Rekeningencommissie

Wij hebben de inhoud van dit concept-accountantsverslag afgestemd met uw portefeuillehouder financiën, uw concerncontroller en de senior strategisch adviseur financiën.

Op 2 juni jl. hebben wij de uitkomsten van onze controlewerkzaamheden en het accountantsverslag toegelicht aan de leden van de Rekeningencommissie. Mocht u naar aanleiding van ons accountantsverslag nog vragen hebben dan beantwoorden wij die graag.

Met vriendelijke groet,

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: N.R. Fritz RA

Op alle opdrachten verricht door Deloitte zijn de 'Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, januari 2020' gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.
Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853.
Deloitte Accountants B.V. is a Netherlands affiliate of Deloitte NSE LLP, a member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting controle 2019	4
Bestuurlijke samenvatting controle 2019	5
Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring	8
Bevindingen van de controle 2019	11
De financiële positie van uw gemeente	12
Belangrijkste bevindingen uit onze controle	16
Interne beheersing	25
Interne beheersing	26
Overige aangelegenheden	28
Overige aangelegenheden	29
Bijlagen	30
Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde controleverschillen	31
Bijlage A1b - Onzekerheden in de controle	32
Bijlage A2 - In de controle opgenomen aanpassingen	33
Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen	34
Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019	35
Bijlage B2 - Bevindingen controle IMG-bijlage 2019	36
Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging	37

Bestuurlijke samenvatting controle 2019

Bestuurlijke samenvatting controle 2019

Getrouwheid en rechtmatigheid

- Wij verstrekken een goedkeurende controleverklaring voor getrouwheid en rechtmatigheid.
- De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 8 miljoen respectievelijk € 24 miljoen.

Financiële positie

- De financiële positie ultimo 2019 is toegenomen ten opzichte van 2018.
- De weerstandscapaciteit 2019 bedraagt € 67,5 miljoen. Deze weerstandscapaciteit is hoger dan de door de gemeente Enschede onderkende risico's van € 43 miljoen. De weerstandsratio is toegenomen in 2019 (1,6 t.o.v. 1,1 per ultimo 2018), dit is voor bestemming van het resultaat 2019. De stijging van de ratio wordt met name gerealiseerd door een daling van de ingeschatte risico's.
- Uw jaarrekening toont een fors verschil tussen begroot en gerealiseerd saldo van baten en lasten én resultaat 2019 (werkelijk saldo van gerealiseerde baten en lasten). Het saldo van baten en lasten over 2019 bedraagt nadelig € 5,6 miljoen (begroot nadelig € 41,5 miljoen). Dit vraagt om een analyse en maatregelen om de voorspellende waarde van uw begroting en de uitvoeringskracht van de organisatie dichter bij elkaar brengen.

Interne beheersing

- Op basis van onze tussentijdse en jaareinde controlewerkzaamheden hebben wij verbetermogelijkheden geïdentificeerd in de interne beheersingsmaatregelen voor de financiële verslaggeving. Deze hebben wij aan u gerapporteerd in onze managementletter 2019. De belangrijkste tekortkomingen hebben wij toegelicht in hoofdstuk 3 van dit accountantsverslag.
- Wij hebben nog geen dossierreview op de afgegeven ISAE-rapportage rondom uw IT-omgeving kunnen uitvoeren. Mede doordat wij nog niet hebben kunnen vaststellen of de juiste werkzaamheden zijn uitgevoerd ten behoeve van afgifte van de ISAE-rapportage, hebben wij bij onze controle 2019 niet kunnen steunen op de IT-omgeving. Wij hebben daarom gegevensgerichte controlewerkzaamheden verricht, waaronder detailcontroles.
- De interne frauderisicoanalyse is nog onderhanden.

Bestuurlijke samenvatting controle 2019

Kwaliteit verslaggeving

- Er zijn in 2019 geen belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels doorgevoerd.
- Bij de controle hebben wij de door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingsvraagstukken geëvalueerd. Hierbij valt te denken aan het proces om tot schattingen te komen, zoals bij de grondexploitatie en voorzieningen. Wij zijn van mening dat de verslaggevingsvraagstukken en de toegepaste inschattingen, zijn onderbouwd, redelijk zijn en consistent worden gebruikt.
- Wij hebben vastgesteld dat het college in het jaarverslag en in de jaarrekening passende aandacht heeft gegeven aan de mogelijke gevolgen van COVID-19 (coronavirus).

Controleproces

- Bij de start van de controle waren de jaarstukken gereed, het controledossier was nagenoeg gereed. Bij de uitvoering van onze controle hebben wij diverse verschillen geconstateerd, zowel cijfermatig als in de toelichtingen. Wij verzoeken de ambtelijke organisatie voor het komend jaar het samenstelproces aan te scherpen en een interne controle uit te voeren op zowel de jaarstukken als de aan te leveren controle-documentatie. Wij zullen komend najaar met de gemeente in gesprek gaan over onze op te leveren stukken-lijst en de wijze van aanlevering.
- Wij hebben de controle van de jaarrekening samen met uw medewerkers uitgevoerd in de bijzondere situatie van thuiswerken als gevolg van COVID-19 (coronavirus). Deze samenwerking hebben wij als constructief ervaren.

Grondexploitatie

- Op basis van de ontvangen informatie loopt de fasering van Roombeek tot en met 2032. De richtlijnen van de commissie BBV schrijven voor dat bij grondexploitaties met een looptijd van langer dan 10 jaar aanvullende interne beheersingsmaatregelen getroffen moeten worden. Eén van deze maatregelen is dat de gemeenteraad de langere looptijd expliciet besluit. Voorafgaand aan het vaststellen van de jaarstukken 2019 is het vaststellen van de looptijd van 13 jaar voor Roombeek geagendeerd op de raadsagenda. Rekening houdend met dit expliciete besluit, achten wij de waardering van Roombeek aannemelijk.

Bestuurlijke samenvatting controle 2019

Overige conclusies

- Wij hebben géén controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage en de IMG-bijlage 2019 geconstateerd.
- Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2019 niet strijdig zijn met de WNT en dat de jaarrekening 2019 van de gemeente Enschede voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.
- Bij de beoordeling van de WNT-verantwoording 2019 hebben wij geconstateerd dat de verantwoording over 2018 een fout bevat en daarom is in de jaarrekening 2019 foutenherstel toegepast. Verderop in onze rapportage lichten wij dit nader toe.

Begrotings- rechtmatigheid

- Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van deze overschrijding naar de analyse begrotingsrechtmatigheid zoals opgenomen in de jaarrekening (paragraaf 8.2 en 8.4). Hiermee legt uw gemeente verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2019. De geconstateerde overschrijdingen (lastenkant) die formeel als onrechtmatig worden aangemerkt, hebben – vanwege de directe relatie met hogere opbrengsten – geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring

Wij verstrekken een goedkeurende controleverklaring bij de jaarrekening 2019 te verstrekken

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2019 van de gemeente Enschede uitgevoerd en verstrekken bij deze jaarrekening een goedkeurende verklaring voor getrouwheid en rechtmatigheid.

Wij hebben geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot het vermogen en resultaat

Wij hebben tijdens onze controle geen ongecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel die van invloed zijn op het vermogen of het resultaat van de gemeente.

Wij hebben geen controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot de rechtmatigheid

De in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2019 zijn in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader 2019 dat op 9 december 2019 door de gemeenteraad is vastgesteld.

Op basis van de uitgevoerde controlewerkzaamheden voor de naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen hebben wij geen onrechtmatigheden vastgesteld.

De begrotingsoverschrijdingen zijn in de jaarrekening toegelicht en bevatten geen onrechtmatigheden die wij hebben mee moeten wegen in ons rechtmatigheidsoordeel.

Wij verstrekken een goedkeurende controleverklaring bij de jaarrekening 2019.

Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot SiSa en IMG

Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage en de IMG-bijlage 2019 geconstateerd.

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel die van invloed zijn op de WNT.

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2019. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- Het normenkader 2019 dat op 9 december 2019 door de gemeenteraad is vastgesteld.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging.

Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2019 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Enschede

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de member firms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de gemeente, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in bijlage C bij deze rapportage.

Er zijn geen belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de resultaten van uw gemeente.

Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting in de jaarrekening 2019. De grondslagen zijn met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten. De grondslagen zijn aanvaardbaar.

Wij hebben het door het college en het ambtelijk management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Wij zijn van mening dat de verslaggevingsvraagstukken en de toegepaste inschattingen, goed onderbouwd, redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening

De jaarstukken 2019 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2019 (programma-verantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2019 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten met toelichting en de SiSa-bijlage).

De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (over o.a. het weerstandsvermogen en risicobeheersing, bedrijfsvoering en verbonden partijen) het jaarverslag. Op basis van Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen. Als onderdeel van dit vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben vastgesteld dat het college in het jaarverslag en in de jaarrekening passende aandacht heeft gegeven aan de mogelijke gevolgen van COVID-19 (coronavirus).

Bevindingen van de controle 2019

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Onze belangrijkste conclusies
voor de controleverklaring

Bevindingen van de
controle 2019

De financiële positie van uw
gemeente

Belangrijkste bevindingen uit
onze controle

Interne beheersing

Interne beheersing

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Bijlagen

Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde
controleverschillen

Bijlage A1b - Onzekerheden in
de controle

Bijlage A2 - In de controle
opgenomen aanpassingen

Bijlage A3 - Tekortkomingen in
de toelichtingen

Bijlage B1 - Bevindingen
controle SiSa-bijlage 2019

Bijlage B2 - Bevindingen
controle IMG-bijlage 2019

Bijlage C -
Onafhankelijkheidsbevestiging

De financiële positie van uw gemeente

In dit hoofdstuk geven wij op hoofdlijnen een samenvatting van ontwikkelingen in het vermogen en het resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is ten opzichte van 2018 gelijk gebleven

In het BBV, de verslaggevingsregels van gemeentes, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en -bestemming.

Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten 2019 bedraagt € 5,6 miljoen nadelig. Per saldo is tussentijds € 14,9 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2019 € 9,3 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

Eigen vermogen (in € 1.000)	2019	2018	2017
Eigen vermogen per 1 januari	128.966	104.465	98.229
Tussentijdse resultaatbestemming	-/- 14.857	7.861	14.623
Gerealiseerd resultaat	9.265	16.640	-/- 8.387
Totaal ('saldo van baten en lasten')	-/- 5.592	24.500	3.711
Eigen vermogen per 31 december	123.373	128.966	104.465

In het overzicht hierboven hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen. De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2019 19,6% van het balanstotaal (2018: 19,5% van het balanstotaal).

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de politieke besluitvorming.

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Onze belangrijkste conclusies
voor de controleverklaring

Bevindingen van de
controle 2019

De financiële positie van uw
gemeente

Belangrijkste bevindingen uit
onze controle

Interne beheersing

Interne beheersing

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Bijlagen

Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde
controleverschillen

Bijlage A1b - Onzekerheden in
de controle

Bijlage A2 - In de controle
opgenomen aanpassingen

Bijlage A3 - Tekortkomingen in
de toelichtingen

Bijlage B1 - Bevindingen
controle SiSa-bijlage 2019

Bijlage B2 - Bevindingen
controle IMG-bijlage 2019

Bijlage C -
Onafhankelijkheidsbevestiging

De financiële positie van uw gemeente

Concreet betekent dit voor uw gemeente het volgende:

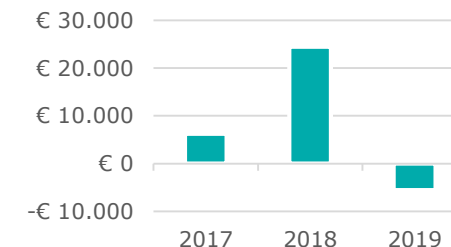
Exploitatieresultaat (in € 1.000)

Totale baten		739.405
Totale lasten	-/-	744.997
Gerealiseerde saldo van baten en lasten	-/-	5.592
Af: storting in reserves	-/-	59.442
Bij: onttrekkingen aan reserves		74.279
<i>Saldo mutaties reserves</i>		<i>14.857</i>
Gerealiseerd resultaat		9.265

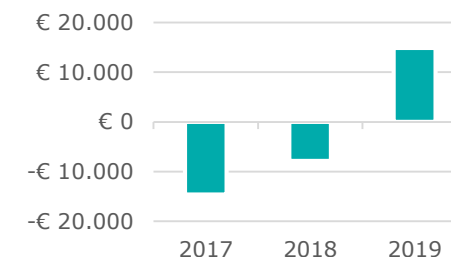
De exploitatie over 2019 laat een nadelig gerealiseerd saldo van baten en lasten van € 5,6 miljoen zien, ten opzichte van een begroot saldo van nadelig € 41,5 miljoen. Op de begroting is een voordeel van € 35,9 miljoen behaald. De grootste voordelen ten opzichte van de begroting doen zich voor op de programma's Duurzaam wonen, leven en werken (€ 20,7 miljoen) en Vitaal en sociaal (€ 15,3 miljoen). In de programma-verantwoording wordt per programma op hoofdlijnen een verklaring gegeven voor de gerealiseerde afwijkingen ten opzichte van de begroting na wijziging.

De gemeente heeft de verschillen toegelicht en de belangrijkste financiële impact hiervan in kaart gebracht. Verderop in deze rapportage gaan wij nader in op de verschillen tussen de begrote en de werkelijke lasten in het kader van de begrotingsrechtmatigheid.

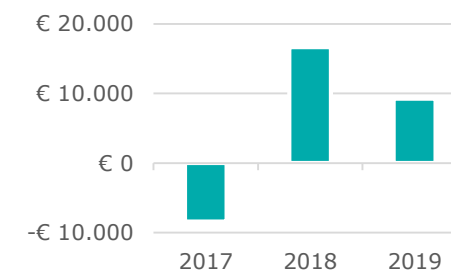
Saldo van baten en lasten x € 1.000

Mutaties in reserves x € 1.000

Gerealiseerd resultaat x € 1.000

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Onze belangrijkste conclusies
voor de controleverklaring

Bevindingen van de
controle 2019

De financiële positie van uw
gemeente

Belangrijkste bevindingen uit
onze controle

Interne beheersing

Interne beheersing

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Bijlagen

Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde
controleverschillen

Bijlage A1b - Onzekerheden in
de controle

Bijlage A2 - In de controle
opgenomen aanpassingen

Bijlage A3 - Tekortkomingen in
de toelichtingen

Bijlage B1 - Bevindingen
controle SiSa-bijlage 2019

Bijlage B2 - Bevindingen
controle IMG-bijlage 2019

Bijlage C -
Onafhankelijkheidsbevestiging

De financiële positie van uw gemeente

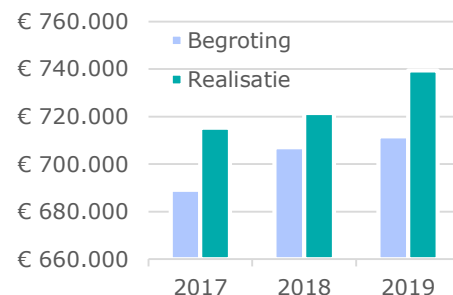
Voorspellende waarde van uw begroting

De begroting is voor uw gemeente een belangrijk sturingsinstrument. Het is een kaderstellend document, waarmee door de gemeenteraad aan het college kaders worden meegegeven waarbinnen het beleid kan worden gerealiseerd. Om inzicht te krijgen in de mate waarin uw organisatie in staat is om het gerealiseerde resultaat te voorspellen, hebben wij het resultaat volgens begroting afgezet tegen het gerealiseerde resultaat volgens de jaarrekeningen 2017 - 2019. Het rekeningresultaat over 2019 wijkt, net als voorgaande boekjaren, in grote mate af van het begrote rekeningresultaat. In dat licht adviseren wij u nader te onderzoeken en eventueel maatregelen te nemen om de voorspellende waarde van uw begroting en de uitvoeringskracht dichterbij elkaar brengen.

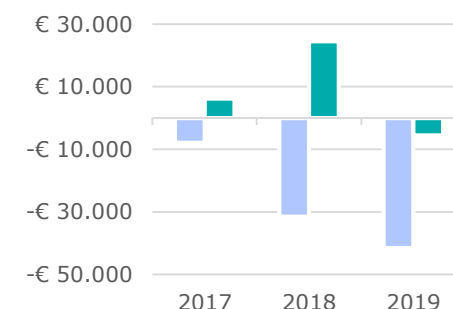
U heeft de focus op het realiseren van gestelde doelen. De vraag is of op basis van beschikbare capaciteit en mogelijkheden deze doelen altijd realistisch gepland worden. De begroting is meer gebaseerd op ambitie dan op wat werkelijk gerealiseerd kan worden.

Uw organisatie is zich van deze problematiek bewust. Wij onderschrijven dat het goed is om maatregelen te nemen om voor zowel de investeringen als de exploitatiebegroting de voorspellende waarde van uw begroting en de uitvoeringskracht dichterbij elkaar brengen. In januari hebben wij een constructief overleg gevoerd met uw concerncontroller en de senior strategisch adviseur financieel over de herijking van het financieel beleid.

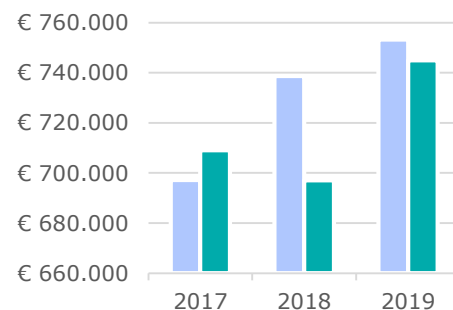
Baten – begroting vs realisatie (x € 1.000) – excl mutaties reserves

Saldo van baten en lasten – begroting vs realisatie (x € 1.000)

Lasten – begroting vs realisatie (x € 1.000) – excl mutaties reserves

De financiële positie van uw gemeente

Het weerstandsvermogen is toegenomen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's. Beiden zijn gemuteerd in 2019, de ratio is met 0,5 toegenomen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 67,5 miljoen (2018: € 65,3 miljoen). Dit is inclusief de stille reserves ad € 11,7 miljoen die met name in de panden van het Vastgoedbedrijf en de gronden van het grondbedrijf zitten (2018: € 14,9 miljoen). Aangezien de panden en gronden in gebruik zijn, zijn deze zeer waarschijnlijk niet op korte termijn liquide te maken. De beschikbare weerstandscapaciteit is toegenomen ten opzichte van voorgaand jaar.

De toename van de weerstandscapaciteit wordt voornamelijk veroorzaakt door de tussentijdse winstname op de grondexploitatieprojecten in 2019 ad € 6,2 miljoen.

Benodigde weerstandscapaciteit

De inventarisatie van risico's die in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing is opgenomen, geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een kans-inschatting van het zich voordoen van het geïdentificeerde risico, om zo de benodigde weerstandscapaciteit te bepalen.

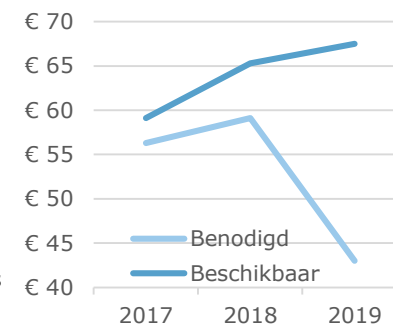
Daarbij wordt een doorlopend inzicht gegeven in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente, en wordt vermeld welke risico's zijn verdwenen en/of nieuw zijn geïdentificeerd. Ook wordt een inhoudelijke toelichting gegeven op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van de belangrijkste risico's. Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is.

Het berekende bedrag aan specifieke risico's bedraagt € 43 miljoen (2018: € 59,1 miljoen). Ten opzichte van 2018 zijn de ingeschatte risico's met € 16,1 miljoen afgenomen. De belangrijkste mutaties in de gekwantificeerde risico's zijn:

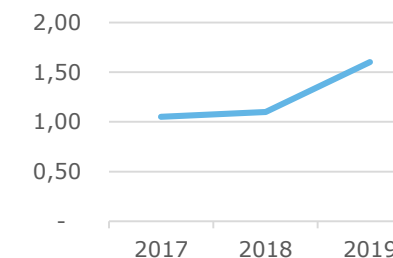
- Afname risico grondexploitatieprojecten, € 13 miljoen. Deze daling is veroorzaakt doordat de ontwikkeling van 48 hectare bedrijventerreinen uit de exploitaties is genomen en hierdoor geen risico meer vormen;
- Afname risico FC Twente, € 4 miljoen;
- Afname risico gebundelde uitkeringen (BUIG e.d.), € 2,3 miljoen;
- Toename conjunctuurrisico, € 7,3 miljoen;
- Afname risico's sociaal domein (jeugdhulp, WMO), kans x risico is circa € 1,5 miljoen.

Uw weerstandsvermogen is ruim toereikend in relatie tot de berekende risico's. Dit wordt inhoudelijk toegelicht in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing in het jaarverslag (paragraaf 3.2).

Weerstandscapaciteit (in miljoen euro's)

Ratio weerstandscapaciteit

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk

Een belangrijke schattingspost in de jaarrekening is de post voorraad onderhanden werk, oftewel de bouwgronden in exploitatie. De boekwaarde per 31 december 2019 van deze post bedraagt € 4,6 miljoen. Ten behoeve van de waardering van de bouwgronden in exploitatie per balansdatum, dient de gemeente per individuele grondexploitatie te bepalen of de boekwaarde plus de in de toekomst nog te realiseren kosten en opbrengsten, naar de beste inschatting, terugverdiend zal worden.

De gemeente Enschede schat per 31 december 2019 in dat de totale omvang van de niet terug te verdienen kosten op de gehele grondexploitatie € 66,3 miljoen is. Hiervoor is een voorziening getroffen, die in mindering is gebracht op de bouwgronden in exploitatie.

Ten opzichte van 2018 is de voorziening met € 2,3 miljoen toegenomen.

Het controleproces van de waardering van de voorraad onderhanden werk

De risico's voor de bouwgronden in exploitatie zijn in essentie terug te brengen tot de vijf P's¹:

- **Planning:** is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt. Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- **Programming:** in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse gemaakt van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavel appartementen, etc.) binnen de projecten in relatie tot de huidige marktvraag in de gemeente?
- **Prijs:** de verkoopprijzen van woningen en dus van grond hebben langere tijd onder druk gestaan. Deze situatie is omgeslagen naar een grote vraag naar woningen en grond waardoor de grondprijs zich in een hoog tempo positief ontwikkeld. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd en welke grondprijzen bovenwaarts moeten worden bijgesteld als gevolg van de grotere vraag en de positieve marktontwikkelingen?

- **Plankosten:** door de toenemende vraag naar woningen hiermee dus eveneens naar bouwcapaciteit is er sprake van een toenemende stijging van de bouwkosten. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd en welke prijzen bovenwaarts moeten worden bijgesteld als gevolg van de grotere vraag en de hierbij behorende prijsontwikkelingen?
- **Parameters:** zijn de parameters voor kosten- en opbrengstenstijgingen opertuun beredeneerd vanuit de huidige situatie en de best mogelijke inschatting inzake de toekomstige ontwikkeling van de grondprijzen en plankosten?

De vijf P's vormen de basis voor de actualisatie van de bouwgronden in exploitatie en komen tezamen in de grondexploitatieberekeningen. Bij onze beoordeling van de door de gemeente Enschede gehanteerde veronderstellingen voor actualisatie van de bouwgronden in exploitatie hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn, en of ze redelijk lijken wanneer ze collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.

1. Waar in de uitleg over woningen wordt gesproken kan ook gelezen worden bedrijven / kantoren.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen; met andere woorden: is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente?
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (met andere woorden: is historische informatie representatief voor toekomstige situaties?).

Wij hebben voor deze gebieden het proces beoordeeld waarmee het management schattingsposten ontwikkelt en beoordeeld, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd, een en ander in de context van onze verklaring bij de jaarrekening als geheel.

Waardering belangrijkste grondexploitaties

Als onderdeel van de controle van de waardering bouwgronden in exploitatie voeren wij een risicoanalyse uit ter bepaling van het risicoprofiel van de individuele grondexploitaties en de hierdoor bestaande kans op een materiele fout in de waardering ervan.

Hierbij betrekken wij de huidige boekwaarde, het geprognosticeerde resultaat en de aard en omvang van de nog te realiseren baten en lasten (liggen hier al contracten/ overeenkomsten aan ten grondslag of niet).

Naast de hiervoor genoemde elementen speelt bij de risicoclassificatie van de individuele projecten ook de aard van het project, de programmering en de doorlooptijd een belangrijke rol. Binnenstedelijke herstructurering zorgt immers voor een grotere complexiteit, doordat bestaande ruimte herontwikkeld wordt en dit type projecten hierdoor (financieel gezien) gevoeliger is voor risico's dan volledig nieuw uit te leggen locaties. Een langere doorlooptijd van projecten zorgt voor een hoger risicoprofiel doordat de schatting van kosten en opbrengsten van projecten subjectiever wordt naarmate de doorlooptijd toeneemt.

Op grond van onze risicoanalyse hebben wij de grondexploitaties Eschemarke – Leuriks Oost, Zuiderval en Roombeek geselecteerd voor een detailanalyse op een deel van de eerdergenoemde 5P's. Wij hebben onze specialisten ingeschakeld bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving.

Onderstaand gaan wij in op onze bevindingen en constatering die voortvloeien vanuit de door ons verrichte werkzaamheden op de geactualiseerde grondexploitatieberekeningen.

Conclusie

Wij hebben op grond van de door ons verrichte werkzaamheden inzake de waardering van de grondexploitaties vastgesteld dat de waardering van de voorraad onderhanden werk niet onaannemelijk is. Hierna lichten wij dit voor de belangrijkste grondexploitatie toe.

Eschemarke – Leuriks Oost

Voor dit project hebben wij de 5P's beoordeeld. Hierbij hebben wij geconstateerd dat vanaf 2021 gerekend wordt met een afwijkend rentepercentage (2,50% ten opzichte van het werkelijke rentepercentage van 2,46%). Dit is niet in lijn met de richtlijnen volgens de commissie BBV. De gemeente heeft op ons verzoek een impactberekening gemaakt voor het hanteren van een rentepercentage van 2,46%. Op basis van deze berekening bedraagt de impact € 42.238 en is daarmee niet materieel voor het beeld van de jaarrekening.

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Onze belangrijkste conclusies
voor de controleverklaring

Bevindingen van de
controle 2019

De financiële positie van uw
gemeente

Belangrijkste bevindingen uit
onze controle

Interne beheersing

Interne beheersing

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Bijlagen

Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde
controleverschillen

Bijlage A1b - Onzekerheden in
de controle

Bijlage A2 - In de controle
opgenomen aanpassingen

Bijlage A3 - Tekortkomingen in
de toelichtingen

Bijlage B1 - Bevindingen
controle SiSa-bijlage 2019

Bijlage B2 - Bevindingen
controle IMG-bijlage 2019

Bijlage C -
Onafhankelijkheidsbevestiging

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Zuiderval

Voor dit project hebben wij zowel de civiele als plankosten in detail gecontroleerd. Hierbij hebben wij geen bijzonderheden geconstateerd.

Roombeek

Voor dit project hebben wij het prijscomponent in detail gecontroleerd, hierbij hebben wij geen bijzonderheden geconstateerd.

Ten aanzien van de looptijd en besluitvorming hebben wij de volgende bevinding. Op basis van de ontvangen informatie loopt de fasering van Roombeek tot en met 2032. De richtlijnen van de commissie BBV schrijven voor dat bij grondexploitaties met een looptijd van langer dan 10 jaar aanvullende interne beheersingsmaatregelen getroffen moeten worden. Eén van deze maatregelen is dat de gemeenteraad de langere looptijd expliciet besluit.

Zonder een expliciet Raadsbesluit mogen de kasstromen na het 10e jaar niet meegenomen worden en heeft dit aldus gevolgen voor de waardering. Uit de ontvangen documentatie blijkt geen expliciet besluit voor de langere looptijd. Voorafgaand aan het vaststellen van de jaarstukken 2019 is het vaststellen van de looptijd van 13 jaar voor Roombeek geagendeerd op de raadsagenda.

Wij adviseren om in het besluit van het MPG 2020 expliciet te benoemen dat Roombeek een langere looptijd heeft dan 10 jaar en dat door de gemeente een beheersmaatregel getroffen is, namelijk geen opbrengsten indexering na 10 jaar, als risicobeperkende maatregel.

Rekening houdend met dit expliciete besluit, achten wij de waardering van Roombeek aannemelijk.

Tussentijdse winstneming

In 2016 (en 2019) heeft de commissie BBV de notitie Grondexploitaties gepubliceerd. Hierin is opgenomen dat voor winstneming de 'percentage of completion (POC) methode' moet worden toegepast. Hierbij geldt dat indien aan een aantal voorwaarden is voldaan winst moet worden genomen.

Voor toepassing van de POC-methode is het van belang dat het resultaat betrouwbaar kan worden geschat en er moet sprake zijn van verkochte grond en gerealiseerd kosten.

Op grond van het BBV heeft uw gemeente in het boekjaar 2019 € 6,2 miljoen winst genomen op de grondexploitaties (2018 € 1,8 miljoen). De winstname heeft met name betrekking op de grondexploitaties Brunink (€ 2,1 miljoen) en Binnenstad-Roombeek (€ 3,7 miljoen).

In overeenstemming met uw besluitvorming is deze winst toegevoegd aan de reserve 'Grondbedrijf'.

Voor de portefeuille grondexploitatieprojecten is tot en met 2019 in totaal € 27,7 miljoen tussentijdse winst genomen. Door de in 2016 gewijzigde systematiek van tussentijdse winstname (POC-methode) is € 11,9 miljoen tussentijds meer winst genomen dan op basis van de oude systematiek.

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Onze belangrijkste conclusies
voor de controleverklaring

Bevindingen van de
controle 2019

De financiële positie van uw
gemeente

Belangrijkste bevindingen uit
onze controle

Interne beheersing

Interne beheersing

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Bijlagen

Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde
controleverschillen

Bijlage A1b - Onzekerheden in
de controle

Bijlage A2 - In de controle
opgenomen aanpassingen

Bijlage A3 - Tekortkomingen in
de toelichtingen

Bijlage B1 - Bevindingen
controle SiSa-bijlage 2019

Bijlage B2 - Bevindingen
controle IMG-bijlage 2019

Bijlage C -
Onafhankelijkheidsbevestiging

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorzieningen

Naast de waardering van de grondexploitatie heeft de gemeente nog andere schattingsposten opgenomen in haar jaarrekening. Een belangrijke schattingspost zijn de voorzieningen, waaronder met name de onderhoudsvoorzieningen. Het BBV schrijft voor dat voor het opnemen van een voorziening de gemeente onder andere een actueel onderhoudsplan moet hebben ter onderbouwing van de voorziening per ultimo boekjaar.

Eén van de onderhoudsvoorzieningen is de voorziening Havens, deze is ingesteld in 2016 en bedraagt per ultimo 2019 € 1,4 miljoen. Voor deze voorziening is een onderhoudsplan uit 2016 beschikbaar. Wij hebben geconstateerd dat voor de berekening van de hoogte van de voorziening en de jaarlijkse dotatie geen rekening wordt gehouden met de jaarlijkse inflatie.

Hierdoor is de jaarlijkse dotatie lager dan wanneer wel met prijsindexering rekening wordt gehouden. Het doel van het vormen van een voorziening is het spreiden van de lasten over de gehele looptijd van de voorziening. Door het niet meenemen van de prijsinflaties, moet periodiek aanvullend gedoteerd worden aan de voorziening om voldoende 'gespaard' te hebben op het moment dat uitgaven gepland zijn.

Wij hebben dit met de betrokken medewerkers besproken en begrepen dat in 2020 het onderhoudsplan geactualiseerd zal worden, zowel voor de planning, de uit te voeren werkzaamheden als de verwachte kosten naar huidig prijspeil. Het niet meenemen van de indexeringen heeft tot en met 2019 een geschatte impact van € 165.000 (hierbij is geen rekening gehouden met toekomstige prijsmutaties). Dit betreft geen materiële impact op de stand van voorziening Havens per ultimo 2019 en de dotaties over de periode 2016 – 2019, derhalve is de fout niet gecorrigeerd in de jaarrekening 2019.

Wij adviseren het college om bij de geplande herijking de voorziening in overeenstemming met het BBV te onderbouwen waarbij de jaarlijkse dotatie wordt bepaald op basis van de verwachte kosten tot en met einde looptijd (2075) en hierbij rekening te houden met gemiddelde indexeringen.

Wij hebben tevens voor de andere onderhoudsvoorzieningen beoordeeld of daar ook van toepassing is, echter op basis van de daar opgenomen informatie en plannen geen signalen dat de indexering eveneens niet wordt meegenomen.

FC Twente

In het voorjaar 2019 heeft u als raad besloten de financiële steun aan FC Twente anders vorm te geven.

Verstrekte leningen, afgegeven garanties en de bijbehorende voorwaarden zijn aangepast vanwege de financiële uitdagingen van FC Twente.

Deze besluiten hebben wij onderzocht in het kader van het rechtmatigheidsoordeel (financiële rechtmatigheid). De gemeente is van mening dat op basis van de uitkomsten van de deskundigenrapporten er geen sprake is van verleende steunmaatregel die de interne markt verstoort en dat er geen meldingsplicht bij de EC geldt. De verleende steunmaatregelen zijn derhalve niet gemeld bij de EC.

Wij hebben een beoordeling uitgevoerd op de deskundigenrapportages, onderliggende documentatie en hebben met de betrokken medewerkers hierover gesproken. Op basis van de verzamelde informatie is het verdedigbaar de bijdrage van de gemeente Enschede aan het herstructureringsplan voor FC Twente als rechtmatig te beoordelen.

Hierbij merken wij op dat de beoordeling van de financiële rechtmatigheid in het kader van de accountantscontrole, een minder omvattend begrip is dan het juridische begrip rechtmatigheid. Een rechter of de Europese Commissie kan in het kader van de beoordeling van de juridische rechtmatigheid van de steunverlening tot een ander oordeel komen.

	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring
	Bevindingen van de controle 2019
	De financiële positie van uw gemeente
	Belangrijkste bevindingen uit onze controle
	Interne beheersing
	Interne beheersing
	Overige aangelegenheden
	Overige aangelegenheden
	Bijlagen
	Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde controleverschillen
	Bijlage A1b - Onzekerheden in de controle
	Bijlage A2 - In de controle opgenomen aanpassingen
	Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen
	Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019
	Bijlage B2 - Bevindingen controle IMG-bijlage 2019
	Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Begrotingsoverschrijdingen zijn toegelicht in de jaarrekening

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2019, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op de artikelen 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de financiële verordening ex artikel 212 van de gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan gemeenteraad, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van raad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota rechtmatigheid 2018 van de Commissie BBV.

Het overschrijden van de begroting is altijd onrechtmatig, maar hoeft niet in alle gevallen te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Deze kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen per programma. Zoals blijkt uit de hiernaast opgenomen figuur, is op het programma Financiën en Organisatie een overschrijding op de lasten gerealiseerd van € 8,6 miljoen. Over 2018 was op dit programma eveneens een overschrijding gerealiseerd.

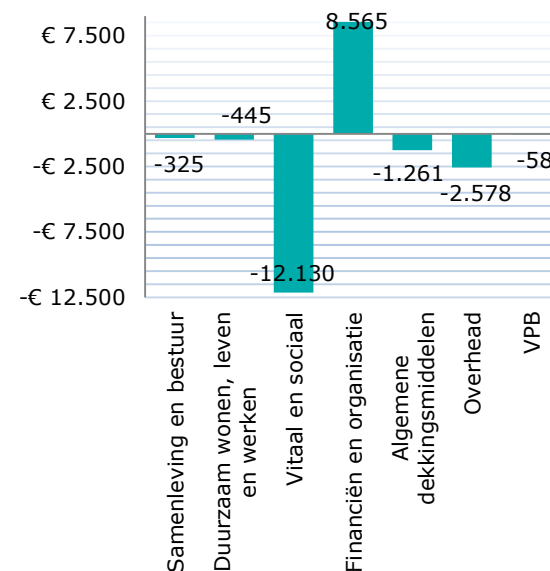
De belangrijkste oorzaken voor deze overschrijding zijn de afwaardering van panden die in 2019 verkocht zijn (€ 1,7 miljoen nadeel) c.q. in 2020 worden verkocht maar in 2019 zijn gewaardeerd naar lagere opbrengstwaarde (€ 3,3 miljoen nadeel) en de hogere lasten op de algemene belastingen/inkomsten ad € 1,7 miljoen.

Voorgaand jaar hebben wij opgemerkt dat het overzicht van de begrotingsrechtmatigheid niet in overeenstemming met de voorschriften zoals opgenomen in de kadernota was opgesteld en toegelicht. In de jaarstukken 2019 voldoet het overzicht aan de voorschriften van de kadernota.

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse op de begrotingsrechtmatigheid naar paragraaf 8.4 "Analyse begrotingsafwijkingen en begrotingsrechtmatigheid" van de jaarstukken.

Hiermee legt uw gemeente verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2019. De geconstateerde kostenoverschrijdingen die formeel als onrechtmatig worden aangemerkt, hebben - gezien de oorzaak en de toelichting - geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Vershil begrote en werkelijke lasten (excl. mutaties in reserves) x € 1.000

	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring
	Bevindingen van de controle 2019
	De financiële positie van uw gemeente
	Belangrijkste bevindingen uit onze controle
	Interne beheersing
	Interne beheersing
	Overige aangelegenheden
	Overige aangelegenheden
	Bijlagen
	Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde controleverschillen
	Bijlage A1b - Onzekerheden in de controle
	Bijlage A2 - In de controle opgenomen aanpassingen
	Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen
	Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019
	Bijlage B2 - Bevindingen controle IMG-bijlage 2019
	Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Kredietoverschrijdingen

In hoofdstuk 9.3. van de jaarstukken is het "Overzicht kredieten/onderhanden werk" opgenomen. In lijn met uw financiële verordening en als onderdeel van de rechtmatigheidscontrole hebben wij gecontroleerd of de bestedingen binnen de door de raad vastgestelde grenzen blijven. Op één project is een overschrijding gerealiseerd van € 86.000. Dit betreft het project "1800047278 Vervangingsinv Parkeren". Hiervoor is initieel geen krediet aangevraagd, echter het project pas binnen het project 'vervangingsinvesteringen parkeren'

De andere kredieten blijven binnen hun krediet of de overschrijding is lager dan de meldingsgrens uit de financiële verordening ad € 50.000.

Gezien de minimale omvang van de overschrijding raakt dit niet ons oordeel in de controleverklaring.

Sociaal domein

Als onderdeel van onze jaarrekeningcontrole hebben wij gekeken naar het sociaal domein. De totale besteding voor Zorg in Natura (ZIN) voor WMO en Jeugd in 2019 bedraagt € 67,2 miljoen en voor PGB € 5,1 miljoen. Daarmee is een daling van de ZIN-uitkeringen te zien ad € 7,4 miljoen ten opzichte van 2018 en een lichte daling van de PGB-uitkeringen met € 0,8 miljoen.

Net als voorgaand jaar heeft de gemeente Enschede zelf onderzoek gedaan naar de getrouwheid en rechtmatigheid van zowel de ZIN-uitkeringen als de PGB-bestedingen. Deze interne controlewerkzaamheden zien toe op analyses van klachtenregistraties en het herindicatieproces; klanttevredenheids-onderzoeken en mondelinge toetsing van cliëntresponses.

Wij hebben de opzet en het bestaan van de interne controles getoetst tijdens onze controle. Daarnaast hebben wij een steekproef uitgezet voor de te controleren dossiers.

Vanwege onvoldoende zichtbare vastlegging van de interne toetsing op de prestatie-levering hebben wij de juistheid en rechtmatigheid van de PGB-bestedingen – net als voorgaand jaar – niet volledig vast kunnen stellen. De onzekerheid vanuit de verklaring bij de SVB-verantwoording is derhalve niet weg genomen. De totale bestedingen van € 5,1 miljoen zijn als onzeker aangemerkt.

De vastlegging van de interne controles op de ZIN-bestedingen geeft daarentegen wel inzicht in de prestatielevering en andere relevante controle-elementen. Voor de ZIN-bestedingen hebben wij derhalve geconstateerd dat de gemeente zelf voldoende werkzaamheden heeft verricht om de risico's af te dekken. Op basis van de steekproef en onze controlewerkzaamheden hebben wij geen afwijkingen geconstateerd voor de ZIN-bestedingen.

Wij concluderen dat de gemeente Enschede proactief haar rol als toezichthouder op pakt om deze uitgavenstroom te beheersen. Wij adviseren de interne controles met name op het onderdeel 'prestatielevering' te versterken zodat ook voor de PGB-bestedingen in het huidige jaar de onzekerheid weg genomen kan worden.

Samenstelproces jaarstukken

Bij de start van de controle waren de jaarstukken gereed, het controledossier was nagenoeg gereed. Wij constateren naar aanleiding van onze controle dat uw werkwijze van verantwoorden en opstellen van de jaarrekening sterk gebaseerd is op processturing. De inhoud en kwaliteit van de jaarrekening is feitelijk de optelsom van de aangeleverde inhoud en kwaliteit vanuit de afdelingen. Hier zien wij mogelijkheden om de inhoud en kwaliteit te verbeteren. Wij zien dit bijvoorbeeld aan de hand van de kwaliteit van ontvangen informatie en het proces en de veelvuldige overleggen die noodzakelijk zijn om de juiste controle-documentatie te ontvangen.

Wij adviseren de kwaliteit van de jaarstukken, aangeleverde (controle) documenten, specificaties, onderbouwingen en analyses te structureren en intern te controleren. Dit zal mede bijdragen aan een efficiënter controleproces.

	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring
	Bevindingen van de controle 2019
	De financiële positie van uw gemeente
	Belangrijkste bevindingen uit onze controle
	Interne beheersing
	Interne beheersing
	Overige aangelegenheden
	Overige aangelegenheden
	Bijlagen
	Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde controleverschillen
	Bijlage A1b - Onzekerheden in de controle
	Bijlage A2 - In de controle opgenomen aanpassingen
	Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen
	Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019
	Bijlage B2 - Bevindingen controle IMG-bijlage 2019
	Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Naleving van de Europese aanbestedingsregels

Naar aanleiding van de uitgevoerde controlewerkzaamheden inzake de naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen hebben wij geen onrechtmatigheden vastgesteld die een impact hebben op de strekking van onze controleverklaring bij de jaarrekening 2019.

Voorgaand jaar hebben wij geconstateerd dat verlengingen van bestaande opdrachten niet altijd schriftelijk worden overeengekomen. Wij hebben geadviseerd de administratie processen hierop aan te scherpen. Tijdens onze controle 2019 hebben wij geconstateerd dat dit element is verbeterd, echter nog niet alle verlengingen schriftelijk zijn vastgelegd. Derhalve brengen wij ons advies nogmaals onder uw aandacht.

Sisa-bijlage en IMG-bijlage 2019

Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de Nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2019. Hierbij evalueren wij de getrouwheid en rechtmatigheid van de in de SiSa-bijlage verantwoorde gegevens (indicatoren).

De verplichte tabel met fouten en onzekerheden wat betreft deze specifieke uitkeringen is opgenomen in de bijlagen van dit accountantsverslag. Tijdens de controle hebben wij geen financiële fouten of onzekerheden geconstateerd.

In de SiSa-bijlage 2019 is een nieuwe regeling opgenomen: H4 Specifieke uitkering Sport (Ministerie VWS). De gemeente Enschede heeft € 1,46 miljoen toegezegd gekregen voor activiteiten voor het stimuleren van sport die passen binnen de Regeling specifieke uitkering stimulerende sport.

Sportaal voert de invulling en besteding van deze regeling grotendeels uit voor de gemeente Enschede. Bij onze controle is gebleken dat de afstemming en verantwoording over deze bestedingen tussen Sportaal en uw gemeente niet altijd duidelijk is. Hierdoor hebben wij veel aanvullende werkzaamheden moeten uitvoeren om de juiste verantwoording van de bestede gelden vast te kunnen stellen.

Nul-verantwoordingen

Wij willen benadrukken dat u als gemeente zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld, zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U hebt dit aan ons bevestigd.

IMG-bijlage

Bij de controle van de IMG-bijlage die uw gemeente aan moet leveren bij de Provincie hebben wij eveneens geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd.

Naleving Wet Normering Topinkomens

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing. Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.

Voor gemeenten geldt dat de gemeentesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt.

De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2019 niet meer bedragen dan € 194.000 per jaar.

Daarnaast dienen gemeenten de salarissen openbaar te maken van overige medewerkers (inclusief - als aan bepaalde voorwaarden is voldaan - ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslagvergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000.

In 2018 en 2019 is de functie van gemeentesecretaris ingevuld door externe inhuur. Vanwege deze bijzonderheid hebben wij de WNT-verantwoording laten toetsen door onze specialisten.

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Onze belangrijkste conclusies
voor de controleverklaring

Bevindingen van de
controle 2019

De financiële positie van uw
gemeente

Belangrijkste bevindingen uit
onze controle

Interne beheersing

Interne beheersing

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Bijlagen

Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde
controleverschillen

Bijlage A1b - Onzekerheden in
de controle

Bijlage A2 - In de controle
opgenomen aanpassingen

Bijlage A3 - Tekortkomingen in
de toelichtingen

Bijlage B1 - Bevindingen
controle SiSa-bijlage 2019

Bijlage B2 - Bevindingen
controle IMG-bijlage 2019

Bijlage C -
Onafhankelijkheidsbevestiging

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Na enkele aanpassingen hebben wij geconcludeerd dat de WNT-verantwoording zoals opgenomen in de jaarrekening 2019 juist is.

Bij de beoordeling van de WNT-verantwoording 2019 hebben wij geconstateerd dat de verantwoording over 2018 een fout bevat ad € 10.000. In 2018 is een voorschot uitbetaald in het kader van de inhuur van de gemeentesecretaris, die tot de bezoldiging gerekend had moeten worden. Deze uitbetaling is in 2018 buiten de verantwoording gebleven. Aangezien de materialiteit voor de WNT-verantwoording maximaal € 5.000 bedraagt, is foutenherstel toegepast in de jaarrekening 2019.

In 2019 hebben wij geen overschrijdingen van de grensbedragen voor topfunctionarissen en overige medewerkers geconstateerd.

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of overtredingen van wet- en regelgeving

Het college van burgemeester en wethouders is primair verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en voor de naleving van wet- en regelgeving.

Recente ontwikkelingen laten zien dat de handhaving van anticorruptie-wetgeving aan globalisering onderhevig is, waardoor ook gemeentes in toenemende mate te maken krijgt met anti-corruptieregels.

Als onderdeel van onze interim-controle hebben wij uw organisatie gevraagd om inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat u daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met de gemeenteraad (of de Rekeningencommissie).

Tijdens deze gesprekken heeft uw organisatie aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken.

Hierbij heeft uw organisatie ook voorbeelden gegeven van de manier waarop zij deze beheerst. Onderdeel van de beheersing van de frauderisico's is de intern opgestelde (fraude)risicoanalyse.

De interne frauderisicoanalyse komt tot stand door middel van een risico-inventarisatie en -analyse per afdeling. Interne procedures en processen moeten periodiek worden geanalyseerd op de risico's van fraude en integriteit.

Het uitvoeren van een frauderisicoanalyse speelt een cruciale rol in het ontwikkelen en in stand houden van een effectieve interne beheersing. Dergelijke risicoanalyses maken inzichtelijk op welke plaatsen mogelijk niet integer gedrag kan plaatsvinden, en wat de kwetsbare functies, processen en activiteiten zijn. Bovendien dragen ze bij aan het risicobewustzijn en aan het vermogen om snel te reageren in het geval van signalen van fraude.

In 2018 heeft uw organisatie het protocol fraude inclusief de interne frauderisico-analyse opgesteld. In onze voorgaande rapportage hebben wij u geadviseerd deze fraude-risicoanalyse door het college te laten vaststellen en ter kennisgeving voor te leggen aan de rekeningcommissie. Deze besluitvorming heeft nog niet plaats gevonden.

Wij hebben van het college begrepen dat de frauderisicoanalyse gecombineerd met de actualisatie van het Integriteitsbeleid in het eerste halfjaar 2020 aan de gemeenteraad zal worden voorgelegd. Echter tot op heden is de interne frauderisicoanalyse nog niet afgerond. Wij verzoeken u dit met prioriteit af te wikkelen.

	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring
	Bevindingen van de controle 2019
	De financiële positie van uw gemeente
	Belangrijkste bevindingen uit onze controle
	Interne beheersing
	Interne beheersing
	Overige aangelegenheden
	Overige aangelegenheden
	Bijlagen
	Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde controleverschillen
	Bijlage A1b - Onzekerheden in de controle
	Bijlage A2 - In de controle opgenomen aanpassingen
	Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen
	Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019
	Bijlage B2 - Bevindingen controle IMG-bijlage 2019
	Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

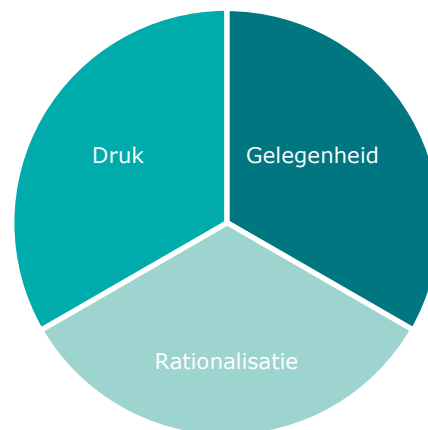

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college van burgemeester en wethouders, inclusief het invoeren en onderhouden van interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en de efficiency van de bedrijfsvoering, en de naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij een redelijke, maar geen absolute, zekerheid dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat, als gevolg van fraude of fouten.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraudes hebben ontdekt.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Interne beheersing

	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring
	Bevindingen van de controle 2019
	De financiële positie van uw gemeente
	Belangrijkste bevindingen uit onze controle
	Interne beheersing
	Interne beheersing
	Overige aangelegenheden
	Overige aangelegenheden
	Bijlagen
	Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde controleverschillen
	Bijlage A1b - Onzekerheden in de controle
	Bijlage A2 - In de controle opgenomen aanpassingen
	Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen
	Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019
	Bijlage B2 - Bevindingen controle IMG-bijlage 2019
	Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Interne beheersing

De belangrijkste bevindingen uit onze managementletter 2019

Tekortkomingen in de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2019 een interim-controle uitgevoerd.

Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze managementletter van november 2019. De belangrijkste bevindingen zoals opgenomen in de managementletter zijn:

- Interne beheersing:
 - verder versterken van de interne beheersing in de diverse processen;
 - Procesbeschrijvingen opstellen, inclusief inbedden van 'key-controls';
 - Automatiseringsomgeving: IT-audit nog onderhanden.
- Grondexploitatie: het zichtbaar vastleggen van interne beheersingsmaatregelen, inclusief uitvoeren van interne controle.

- Actualiseren en formaliseren en bewaken van een interne frauderisicoanalyse.

Tijdens de controle van de jaarrekening 2019 hebben wij geen andere belangrijke bevindingen geconstateerd met betrekking op de interne beheersingsomgeving. In het najaar 2020 zullen wij de opvolging van onze aanbevelingen uit voorgaande managementletters toetsen.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving verdient de aandacht

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen hebben betrekking op de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen.

De IT-omgeving en een adequate opzet en werking daarvan nemen een steeds dominantere plaats in binnen uw organisatie, met het oog op een betrouwbare geautomatiseerde gegevensverwerking. Daarmee krijgt de IT ook een dominantere positie in onze controleaanpak en -uitvoering.

U heeft een IT-audit uit laten voeren en een ISAE3402 type II-verklaring over het tweede halfjaar van 2018 en over 2019 verkregen. Wij zijn nog met uw medewerkers en de externe IT-auditor in gesprek over de scope van de opdracht en zijn voornemens de uitgevoerde werkzaamheden te beoordelen om vast te stellen in hoeverre deze bijdragen aan de financial audit. Het is nog niet mogelijk geweest om bij de IT-auditor de dossierreview uit te voeren, derhalve kunnen wij nog geen uitspraken doen over het uitgevoerde IT-onderzoek.

Wij hebben derhalve voor onze jaarrekeningcontrole 2019 géén gebruik kunnen maken van de door uw gemeente getroffen geautomatiseerde beheersingsmaatregelen in applicaties, omdat die direct afhankelijk zijn van de betrouwbare en continue werking van de IT-omgeving. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de maatregelen die zijn opgenomen in de digitale workflow inkoopfacturen.

Om alsnog voldoende zekerheid te krijgen hebben wij aanvullende gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Uit deze controlewerkzaamheden volgen geen bijzonderheden.

Interne beheersing

Overeenkomstig artikel 2:393, lid 4 van het Burgerlijk Wetboek zijn wij verplicht om onze bevindingen te rapporteren met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van uw geautomatiseerde gegevensverwerking.

Onze controle heeft geen aangelegenheden geïdentificeerd die op dit gebied aan u gerapporteerd moeten worden, anders dan de waarnemingen zoals hiervoor beschreven.

Rechtmatigheidsverantwoording

Uw gemeente dient vanaf de jaarrekening 2021 een rechtmatigheidsverantwoording op te nemen in de jaarstukken. Het college van burgemeester en wethouders zal dan een uitspraak moeten doen over de vraag of afgelopen jaar rechtmatig is gehandeld. Uw gemeente is bezig met een plan van aanpak maken over de wijze waarop het college tot deze uitspraak kan komen. De externe accountant zal toetsen of de uitspraak over de rechtmatigheid een juiste weergave is.

De rechtmatigheidsverantwoording is een onderdeel van de jaarrekening, waarbij voor de gemeente een verantwoordings-grens geldt van maximaal 3% en minimaal 0% van de totale lasten. De gemeenteraad bepaalt in het normenkader deze grens. De raad heeft hierbij de keuze om minder (3%) of meer (0%) nauwkeurig te worden geïnformeerd over eventueel geconstateerde bevindingen inzake de rechtmatigheid.

Een van de doelstellingen van de minister met de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording is het verhogen van de kwaliteit van de bedrijfsvoering. Als de bedrijfsvoering van hoge kwaliteit is, dan kan de uitspraak over de rechtmatigheid eenvoudiger gerealiseerd worden. Of anders gezegd, het verlagen van de verantwoordingsgrens stelt hogere eisen aan de bedrijfsvoering.

Het eerste jaar van de rechtmatigheidsverantwoording (2021) zal, ongeacht de kwaliteit van de interne bedrijfsvoering, een lastige worden. Wij adviseren daarom het volgende:

- Stel een gedeelde ambitie vast voor de te stellen eisen aan de kwaliteit van de interne bedrijfsvoering.
- Neem in de ambitie ook mee de te stellen eisen aan de kwaliteit van de geautomatiseerde omgeving.
- Stel een stappenplan en groeipad vast voor het bereiken van de gewenste kwaliteit.
- Start met een hoge verantwoordingsgrens en verlaag de grens in de jaren erna naar het gewenste niveau afhankelijk van het groeipad.

Overige aangelegenheden

	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring
	Bevindingen van de controle 2019
	De financiële positie van uw gemeente
	Belangrijkste bevindingen uit onze controle
	Interne beheersing
	Interne beheersing
	Overige aangelegenheden
	Overige aangelegenheden
	Bijlagen
	Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde controleverschillen
	Bijlage A1b - Onzekerheden in de controle
	Bijlage A2 - In de controle opgenomen aanpassingen
	Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen
	Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019
	Bijlage B2 - Bevindingen controle IMG-bijlage 2019
	Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Overige aangelegenheden

In dit onderdeel geven wij een samenvatting van overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties.

Onze communicatie met het management

Wij hebben het management ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen gevraagd aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake financiële verslaggeving.

Wij hebben van het college van burgemeester en wethouders de schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met college en ambtelijk management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle.

Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Onzekerheid impact COVID-19

Het COVID-19 (coronavirus) heeft geen financiële gevolgen voor de jaarrekening 2019, maar wel voor naar verwachting veel beleidsterreinen van de begroting 2020 en mogelijk voor de jaren daarna. Hoe groot de financiële impact zal zijn is nu onmogelijk te bepalen. In de jaarrekening is dit toereikend toegelicht onder de paragraaf gebeurtenissen na balansdatum, waarnaar wij in onze controleverklaring verwijzen.

Bijlagen

Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen boven de rapportagedrempel van € 800.000 (zijnde 10% van de goedkeuringstolerantie).

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	€ 800.000	€ 800.000
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode		
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout		
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout		
(Sub)totaal getrouwheidsfouten		€ 800.000
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten		
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/Etc.)		
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)		
Overige rechtmatigheidsfouten		
Totaal rechtmatigheidsfouten	€ 800.000	

Wij hebben van het college van burgemeester en wethouders de schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen. Hierin bevestigt het college bovenstaande. Dat houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college van burgemeester en wethouders heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en het normenkader 2019 dat op 9 december 2019 door de gemeenteraad is vastgesteld is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Bestuurlijke samenvatting
controle 2019

Onze belangrijkste conclusies
voor de controleverklaring

Bevindingen van de
controle 2019

De financiële positie van uw
gemeente

Belangrijkste bevindingen uit
onze controle

Interne beheersing

Interne beheersing

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Bijlagen

Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde
controleverschillen

Bijlage A1b - Onzekerheden in
de controle

Bijlage A2 - In de controle
opgenomen aanpassingen

Bijlage A3 - Tekortkomingen in
de toelichtingen

Bijlage B1 - Bevindingen
controle SiSa-bijlage 2019

Bijlage B2 - Bevindingen
controle IMG-bijlage 2019

Bijlage C -
Onafhankelijkheidsbevestiging

Bijlage A1b - Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van onzekerheden in de controle boven de rapportagedrempel van € 800.000 (zijnde 10% van de goedkeuringstolerantie).

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheden PGB-bestedingen SVB	€ 5.100.000	€ 5.100.000
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole		€ 5.100.000
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid	N.v.t.	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/etc.)	N.v.t.	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	N.v.t.	
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid	N.v.t.	
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	€ 5.100.000	

Wij hebben van het college van burgemeester en wethouders de schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen. Hierin bevestigt het college bovenstaande. Dat houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college van burgemeester en wethouders heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en het normenkader 2019 dat op 9 december 2019 door de gemeenteraad is vastgesteld is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A2 - In de controle opgenomen aanpassingen

De onderstaande tabel bevat alle afzonderlijk geïdentificeerde en gecorrigeerde afwijkingen boven de rapportagedrempel van € 800.000 (zijnde 10% van de goedkeuringstolerantie).

Aard van de gecorrigeerde controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Feitelijke controleverschillen		
Diverse presentatiecorrecties binnen de balans (kortlopende vorderingen, eigen vermogen/resultaatbestemming 2018 en kortlopende schulden).	N.v.t.	N.v.t.
Inschattingverschillen	N.v.t.	N.v.t.
Geprojecteerde (inschattings)verschillen	N.v.t.	N.v.t.
Totaal	N.v.t.	N.v.t.

	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring
	Bevindingen van de controle 2019
	De financiële positie van uw gemeente
	Belangrijkste bevindingen uit onze controle
	Interne beheersing
	Interne beheersing
	Overige aangelegenheden
	Overige aangelegenheden
	Bijlagen
	Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde controleverschillen
	Bijlage A1b - Onzekerheden in de controle
	Bijlage A2 - In de controle opgenomen aanpassingen
	Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen
	Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019
	Bijlage B2 - Bevindingen controle IMG-bijlage 2019
	Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren om de gemeenteraad in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening.

De tabel hierna bevat een weergave van die onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de gemeenteraad deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingsvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Diverse tekstuele aanpassingen zijn doorgevoerd in de voorliggende jaarrekening 2019.	N.v.t.	N.v.t.
Er resteren geen materiële tekortkomingen in de toelichtingen van de jaarrekening 2019.		

Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd. Onderstaand treft u deze tabel aan.

Sisacode	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
OCW D1	Regionale meld- en coördinatiecentra voortijdig schoolverlaten	Geen	€ 0	N.v.t.
OCW D1A	Regionale meld- en coördinatiecentra voortijdig schoolverlaten 2016-2021	Geen	€ 0	N.v.t.
OCW D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2019-2022 (OAB)	Geen	€ 0	N.v.t.
OCW D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 (OAB)	Geen	€ 0	N.v.t.
OCW D10	Volwasseneneducatie	Geen	€ 0	N.v.t.
IenW E26	Spoorse doorsnijdingen tranche 1	Geen	€ 0	N.v.t.
IenW E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	Geen	€ 0	N.v.t.
EZK F1	Regeling aankoop woningen door een hoogspanningsverbinding	Geen	€ 0	N.v.t.
SZW G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2019	Geen	€ 0	N.v.t.
SZW G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeente 2019	Geen	€ 0	N.v.t.
VWS H1	Ministeriële regeling heroïnebehandeling	Geen	€ 0	N.v.t.
VWS H4	Specifieke uitkering Sport	Geen	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	
Strekking controleverklaring rechtmatigheid		Goedkeurend		
Strekking controleverklaring getrouwheid		Goedkeurend		

	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring
	Bevindingen van de controle 2019
	De financiële positie van uw gemeente
	Belangrijkste bevindingen uit onze controle
	Interne beheersing
	Interne beheersing
	Overige aangelegenheden
	Overige aangelegenheden
	Bijlagen
	Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde controleverschillen
	Bijlage A1b - Onzekerheden in de controle
	Bijlage A2 - In de controle opgenomen aanpassingen
	Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen
	Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019
	Bijlage B2 – Bevindingen controle IMG-bijlage 2019
	Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Bijlage B2 - Bevindingen controle IMG-bijlage 2019

Per beschikking van de provincie Overijssel wordt in onderstaande tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Beschik- king	Projectnaam	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
1700017939	NRO in de performance Factory	Geen	€ 0	N.v.t.
1500050337	Verbindingszone Stads campus - Binnenstad	Geen	€ 0	N.v.t.
1600007134	Doorontwikkeling Internationale School	Geen	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Enschede

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de "Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)" en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed. Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Enschede in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Dit stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreigingen voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde 'onafhankelijkheids-evaluatie'), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een gemeenteraad, raadscommissie of auditcommissie, overwegen wij ook een van deze instanties te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Bestuurlijke samenvatting controle 2019
	Onze belangrijkste conclusies voor de controleverklaring
	Bevindingen van de controle 2019
	De financiële positie van uw gemeente
	Belangrijkste bevindingen uit onze controle
	Interne beheersing
	Interne beheersing
	Overige aangelegenheden
	Overige aangelegenheden
	Bijlagen
	Bijlage A1a - Niet-gecorrigeerde controleverschillen
	Bijlage A1b - Onzekerheden in de controle
	Bijlage A2 - In de controle opgenomen aanpassingen
	Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen
	Bijlage B1 - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2019
	Bijlage B2 - Bevindingen controle IMG-bijlage 2019
	Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen worden periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwde van vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controle-team geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om deze bedreiging weg te nemen.

Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om komend boekjaar teamleden bij de gemeente Enschede te rouleren.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Enschede

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de gemeente die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen van of verstrekt aan de gemeente of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die een (geschatte) waarde van meer dan € 100 hebben ontvangen of verstrekt, en zijn daarom van mening dat geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited ("DTTL", its global network of member firms, and their related entities. DTTL (also referred to as "Deloitte Global" and each of its member firms are legally separate and independent entities. DTTL does not provide services to clients. Please see www.deloitte.nl/about to learn more.

Deloitte is a leading global provider of audit and assurance, consulting, financial advisory, risk advisory, tax and related services. Our network of member firms in more than 150 countries serves four out of five Fortune Global 500® companies. Learn how Deloitte's approximately 264,000 people make an impact that matters at www.deloitte.nl.

This communication contains general information only, and none of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, its member firms, or their related entities (collectively, the "Deloitte network" is, by means of this communication, rendering professional advice or services. Before making any decision or taking any action that may affect your finances or your business, you should consult a qualified professional adviser. No entity in the Deloitte network shall be responsible for any loss whatsoever sustained by any person who relies on this communication.

© 2020 Deloitte The Netherlands

